

KİTAP DEĞERLENDİRME

Ülkü Önal, *ARDANUÇ - AHISKA MASALLARI VE HALK HİKÂ-YELERİ*, Ankara 2004, X + 326 s.

Geçen yüzyılın son çeyreği içinde halk edebiyatı ve halk bilimi ile ilgili sayısız eser yayımlanmıştır. Sözlü kaynaklarla korunagelen halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri de üniversitelerimizde değişik araştırma ve incelemelere konu olmuş ve bugün küçümsenemeyecek bir külliyyatın oluşması sağlanmıştır. Bu külliyyata katkıda bulunanlar; akademisyenden öğrenciye, halk edebiyatı ve halk bilimine gönül vermiş meraklılardan değişik kesimlerden araştırmacılara kadar uzanan geniş bir insan kadrosu oluşturmaktadır.

Bu yazımızda tanıtacağımız eserin yazarı Ülkü Önal da, 1995 yılından 2000 yılına kadar Rize ili Fındıklı ilçesi Halk Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yapan; 2000 yılından bu yana da, Kültür Bakanlığı Merkez Teşkilatında, geçici görevle Ankara'da bulunan, halk edebiyatı ve halk bilimine olan ilgisi ve sevgisiyle derlemeler yapan ve bu derlemeleri imkânları ölçüsünde yayımlamaya çalışan gönüllü bir halk bilimi neferidir.

Ülkü Önal, 1961 yılında Artvin ilinin Ardanuç ilçesinde doğmuş; ilk ve orta okulu Ardanuç'ta, liseyi Artvin'in değişik okullarında bitirmiş ve 1980 yılında da Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünde memuriyet hayatına başlamıştır. Uzun yıllar kütüphane memuru ve müdürü olarak görev yapan Önal, görev yaptığı yerlerde sürekli olarak derlemeler yapmış ve halk edebiyatı ürünlerinin yok olup gitmesini önlemeye çalışmıştır. Bu yolda daha önce, 2001 yılında, kendi derlemeleri olan ve **Kartallar Padişahı** adını taşıyan bir masal kitabı yayımlamıştır. Yine, **Ardanuç Manileri** adlı basıma hazır bir kitabı daha vardır. *Erciyes, Millî Folklor, Folklor / edebiyat, Atabarı, Ahıska, Gurbet* gibi dergilerde Artvin folkloruyla ilgili birçok yazısı yayımlanmıştır.

Elimizde Önal'ın **Ardanuç - Ahıska Masalları ve Halk Hikâyeleri** adlı (2004) son kitabı bulunmaktadır. Kitabımıza geçmeden önce, Ardanuç ve Ahıska Türklüğü ve kültür bağı hakkında kısa bir bilgi vermek

istiyoruz. Ardanuç ilçesi ve Gürcistan Cumhuriyeti siyasî sınırları içerisinde yer alan Ahıska Türkleri kardeş ve akraba toplulukları olarak aynı dili konuşmuş, aynı âdet ve geleneklerle hayatlarını sürdürmüş ve yüzyıllarca aynı âşıkları dinleyip aynı masalları anlatmışlardır. Bu iki kardeş topluluk Rusya'nın sömürgeci politikasının sonucunda birbirlerinden ayrı düşürülmüş ve nihayet, 15 Kasım 1944 tarihinde, dünya insanlık tarihi açısından kara bir gün olarak bütün Ahıska halkı trenlere bindirilerek Orta Asya ülkelerine gönderilmiştir. Bugün yarım milyon civarındaki Ahıska Türkü; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Ukrayna, Sibirya ve Kuzey Kafkas ülkelerinde dağınık bir hâlde hayat mücadelesi vermektedirler.

İşte Ülkü Önal'ın eseri, bu kültür birliğini göstermesi bakımından son derece övgüye değerdir.

Eserde; yazarın kısa **Özgeçmiş'i**, **Ön Söz**, **Ardanuç Tarihi**, **Ardanuç'un Coğrafyası**, **Ahıska ve Ahıska Türkleri** ve **Ardanuç'ta ve Ahıska'da Masal Anlatma Geleneği** gibi başlıkların yer aldığı ve giriş olarak kabul edebileceğimiz bölümden sonra; *Tekerleme ve Masallar* başlığı altında 54, *Efsane* başlığı altında bir ve *Halk Hikâyeleri* başlığı altında da yedi metin yer almaktadır. Metinlerin sonunda da *kaynak şahıslar ve kaynaklar* listesi bulunmaktadır.

Yazar, kitabını, kendisinden sonraki kuşakların, halk masallarını daha rahat okuyabilmeleri için hazırladığını ifade etmektedir. Kitabında, hem Ardanuç'tan hem de aynı kültür sahasında olan Ahıska Türklerinden masallar ve hikâyeler yer almaktadır. Metinler mahallî ağızla derlenmiş olmakla beraber, kitapta kültür diliyle okuyucuya aktarılmış ancak birkaç masal ve halk hikâyesi ise ağız özellikleriyle verilmiştir.

Tekerlemeler ve Masallar başlığı altında, 54 metin bulunmakta olup bunların 10 tanesi Ahıska Türklerinin masallarıdır. Bunlar; *Yalan*, iki ayrı metin hâlinde *Yüz Altun*, *Deli Kardeş ile Akıllı Kardeş*, *Köse*, *Cihanşah*, *Tilki ile Değirmenci*, *Peri Gelin*, *Beçera Şavki* ve *Akıl Satan* adlı masallardır. Yine burada hem Ardanuç hem de Ahıska Masallarından olmak üzere *Yüz Altun*, *Kuri Kafa*, *Kurba Kız* adlı masallar da ağız özellikleriyle verilmiştir. **Efsane** başlığı altında, *Ekanzile Dikeni* adlı yarı masalsı bir efsane yer almaktadır. **Halk Hikâyeleri** başlığı altında ise dördü Ahıska hikâyesi olmak üzere, yedi halk hikâyesi yer almaktadır. Yazar, bu bölümde de iki hikâyeyi ağız özellikleriyle vermiştir.

Ülkemizde mukayeseli çalışmalar son yıllarda önem kazanmış ve bu konularda değişik Türk boylarının halk edebiyatı ürünlerine duyulan ihtiyaçlar da kendini hissettirmiştir. Önal'ın bu kitabında yer alan Ahıska kültür çevresindeki masal ve hikâyeler de mukayeseli çalışmalarda kulla-

mlabilecek niteliktedir. Ülkü Önal'ı böyle bir eseri Türk kültürüne ve halk edebiyatına kazandırdığı için, Kalkan Matbaası yetkililerini de kitabın yayımını gerçekleştirdikleri için kutluyor ve kendilerine bu yolda başarı dilekelerimizi iletiyoruz.

Aziz Ayva

Musa, Qasimov, *BİRİNCİ DÜNYA MUHAREBESİ YILLARINDA BÜYÜK DEVLETLERİN AZERBAYCAN SİYASETİ*, 3 CİLT, BAKÜ, 2000, 2001 VE 2004.

Azerbaycan Sovyet tarih yazımı Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle arkasında çok sayıda tarihi problemleri miras bırakarak üstlendiği ideolojik misyonunu sona erdirdi. Fakat kendinden sonra bıraktığı problemler o kadar derin olmuştur ki, bağımsızlık sonrası yeniden yapılanan Azerbaycan tarih yazımı bu gün de bu mirasla baş etmektedir. Azerbaycan halkının kökeni, Azerbaycan'ın İslamlaşması, Azerbaycan'ın komşularıyla ve dünya devletleriyle ilişkileri ve benzeri Azerbaycan Sovyet tarih yazımından kalan problemlerin izlerini şimdi de Azerbaycan tarih yazımında görmek mümkündür ve bu problemlerin bir çoğu daha bilimsel olarak incelenmiş değildir.

Azerbaycan Sovyet tarih yazımının ideolojik incelemelerinden kurtulamayan konulardan biri de Birinci Dünya Muharebesi yıllarında dünya devletlerinin Azerbaycan politikası konusu olmuştur. Aslında bu dönem üzerine ister Azerbaycan'da, ister Sovyetler Birliği'nin diğer Cumhuriyetlerinde, isterse de eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri dışındaki ülkelerde bir çok araştırmalar yapılmıştır. Fakat bu araştırmalarda Azerbaycan kısmı bazen kısa şekilde geçiştirilmiş, bazen de ideolojik yaklaşımlardan kurtulamamıştır. Bazen de kısa bir süreç incelemeye tabii tutulmuştur. Bu araştırmaların önemli eksikliği ise hiç birinde Azerbaycan'ı Kuzeyi ve Güneyi ile birleşik bir şekilde merkezi konuma yerleştirilip incelenmemesidir.

Çağdaş Azerbaycan tarih yazımının önemli tarihçilerinden olan Prof. Dr. Musa Qasimov'un "**Birinci Dünya Muharebesi Yıllarında Büyük Devletlerin Azerbaycan Siyaseti**" adlı eseri bu alanda yukarıda da işaret ettiğimiz boşluğu doldurmak bakımından önemli bir eserdir.

Eser 3 ciltten oluşmaktadır: Birinci Dünya Muharebesi Yıllarında Büyük Devletlerin Azerbaycan Siyaseti (Ağustos 1914-Ekim 1917), 1 cilt, Bakü 2000, (300 sayfa); Birinci Dünya Muharebesi Yıllarında Büyük Devletlerin Azerbaycan Siyaseti (Kasım 1917-Kasım 1918), 2